

Муниципальное бюджетное образовательное учреждение
Кызласовская средняя общеобразовательная школа
им. Р. А. Кызласова

РАССМОТРЕНО
На заседании МО
Учителей хакасского языка
и литературы
протокол №

УТВЕРЖДАЮ:
Директор МБОУ
Кызласовской
_____ С.А.Идимешев
Приказ № _____

Рабочая программа
по учебному предмету «Хакасский язык»
на уровень среднего общего образования
(10 - 11 классы) на 2026 –2027 учебный год

Учитель: Майнагашева Ф.Ф

Чарыдыгылыг чоох

Хакас тілінең тоғынар программа Федеральнай хазна үгредіг стандарттарына (Приказ Минпросвещения России от 18.05.2023 г. №370, зарегистрирован Министерством юстиции Российской Федерации 12.07.2023 г., рег. номер – 74223) (далее – ФГОС СОО), Хакас тілінең тоғынар программа Федеральнай хазна үгредіг стандарттарына; Методика чөптері. Хакас Республиканың үгредіг пос(хакас) тілінең апарылчатхан тиксі үгредіг организацияларының 5–11 класстарына «Пос(хакас) тілі», «Пос(хакас) литературазы» предметтерче тоғынчаң көзідімге федеральнай программаларына төстенче.
<https://static.ymsoo.ru/proöycts/fop/indÿç.html#/syctions/20020348>
<https://static.ymsoo.ru/proöycts/fop/indÿç.html#/syctions/30020434>
<https://onlinÿ.khakiooks.ru/frp>

Федеральнай хазна үгредіг стандарттары хоостыра постілі ортымах школада үгренирінің пөгіннері мындаг полчалар:

— төреен тілні аарлыры паза хайраллыры, агаа чонның культуразының чардыгы чілі теелерге үгредері; пос тілін чонның тіл алысчаң өөн тири чілі оннандылары паза чуртас-хоныхта аймах-пасха піліс алчаң ондайларның пірсі полчатханын сизіндірері; төреен тілнің сілиин, пайын, тадиин оннирға үгредері;

— пос тілін олаңай чуртаста паза үгредігде тіл алызыр ондай чілі тузаланары; тіл алыс полары, тіл алызарға тимде полары паза тіл алызарын пос алынча тилідерге кирексіністіг полары; өөн үгредіг паза үгренисте аймах-пасха саринаң тоғынар көнігістер алары, оларнаң тузаланары (тоғыстың пөгінін турғыс полары, тоғысты план хоостыра толдылары, чоохты сизінері паза түзедері; сөстіктернең, Интернетнең тоғынары; пилен текст хоостыра пирілген тоғысты толдылары паза ан. пасх.);

— хакас литература тілінің пүдізін, стильлерін, синін паза аның законнар хоостыра чуртапчатханын сизінері, аннанар піліс алары; тілнің оннағларын таниры, үзүрері, тиңнестірері паза паалиры; пазылған паза олаңай чоох культуразын пілері паза оларнаң тузаланары; тілнің пайынаң аймах-пасха чоохха килістіре кибірли тузаланары; постың сөстіг пайын пайыдары паза тілнің аймах-пасха грамматика формаларынаң орта тузаланары; алған пілісті чоохта паза пічікте орта, килістіре паза кибірли тузаланары.

«Хакас тілі» предметтің тиксі үгредіг пландағы орны

«Хакас тілі» предмет ортымах школада 10–11 класстарда хайди даа үгренир предмет чілі үгренилче. Предметке прай өөн синде 10–11 классха 136 час пирілче, тирең синде 10–11 классха - 204 час. Ол частар класстарча піди үлестірілчелер: 10-чы класс өөн син — 68 ч, 11-чі класс өөн син — 68 ч; 10-чы класс тирең син — 102 ч, 11-чі класс тирең син — 102 ч.

УМК. Чебодаева Л.И. Хакас тілі. 10–11 класстарға (өөн син), 2017 г.

УМК. Чебодаева Л.И. Хакас тілі. 10–11 класстарға (тирең син), 2017 г.

**«Хакастілі» предметтің өөн содержаниязі паза темалар хоостыра чарылчатханы
(Содержание учебного предмета и общее тематическое планирование)**

10 КЛАСС (68ч)

Түрк тіллері — культурада

Тілденер тиксі оннаг

Тіл паза халых.Тіл паза культура.Тіл паза чонның тархыны.Орхон-Ким
памятниктері. Хакас литература тілінің тархыны.

Хакас тілі тилекей тіллерінің аразында. Хакас тілінің үгредіг предметтегі
функциялары.

Хакас литература тіліндегі пүүнгі алызығлар.Тіл экологиязынаңар сурығлар.

Фонетика, орфоэпия, орфография

Үгренчілернің фонетикача, графикача, орфоэпияча, орфографияча алған пілістерін
пір синге ағылары паза оларны тиреңнедері, законы.

Сөстегі пазым (ударение) паза сингармонизм законы, оларның палғалызы.
Литература саринаң орта чоохтанарының синнері паза пазым.

Хакас орфографиязының өөн төстеглері.

Сөстерні тапсағлар саринаң үзүрері.

Өөн идіг көрімнері: Үгретчінің чооғын тыңниры, үгренчілернің чооғын тыңниры паза
паалиры, пос алынча тоғыс толдылары, аймах литературанаң пос алынча тоғынары,
искіріглер тимнеп искірері, сыныхтағлығ тоғыс толдылары.

Лексика паза фразеология

Хакас тілінің сөстіг пайы. Көп тузалығ сөстер. Омонимнер, синонимнер,
антонимнер. Хакас тілінің сөстіг пайының тархын саринаң пүдізі:
хакастілінің184позыныңсөстері, тиксі түрк сөстері, пасха тілдең кірген сөстер. Хакас
сөстерінің аймах-пасха сфераларда киректелчеткені: диалектизмнер, өнетін лексика
(профессионализмнер, терминнер), арготизмнер. Хакас тілінің стильлерінде
киректелчеткен сөстер, олаңай чоохта паза иб аразында тузаланылчатхан сөстер,
книгада киректелчеткен сөстер. Иргіленпарған сөстер, историзмнер, наа сөстер.
Хакас фразеологиязы. Сиспектер, сөспектер.

Сөстернің паза фразеологизмнернің тіл сині,оларнаң орта тузаланары. Лексикапаза
стиль саринаң синоним полчатхан сөстер.

Синонимнернің, антонимнернің, омонимнернің хоосондайлары.

Хакас тілінің сөстіктері.

Сөстерні лексика паза фразеология саринаң үзүрері.

Өөн идіг көрімнері: Үгретчінің чооғын тыңниры, үгренчілернің чооғын тыңниры паза паалиры, пос алынча тоғыс толдылары, аймах литературанаң пос алынча тоғынары, искіріглер тимнеп искіері, сыныхтағлығ тоғыс толдылары, проекттер толдылары.

Сөс пүдізі паза сөс пүдірізі

Сөс пүдізін паза пүдірізін тиксі хатиры. Сөстің морфемнай пүдізі. Хакас тілінің сөс пүдірчең ондайлары.

Сөстерніпүдізіпазапүдірізіхоостыраүзүрері.

Өөн идіг көрімнері: Үгретчінің чооғын тыңниры, үгренчілернің чооғын тыңниры паза паалиры, пос алынча тоғыс толдылары, аймах литературанаң пос алынча тоғынары, искіріглер тимнеп искіері, сыныхтағлығ тоғыс толдылары.

Морфология паза орфография

Морфологияны тиксі хатиры. Чоох чардыхтарының тиксі грамматика тузалары, грамматика формалары паза синтаксистегі функциялары. Сөстернің формаларын тузаланчаң синнер.

Хакас орфографиязының төстее. Лексика паза грамматика үзүріглерінің сөстерні орта пазаға туза полчатханы.

Чоохчардыхтарынморфологиясаринаңүзүрері.

Өөн идіг көрімнері: Үгретчінің чооғын тыңниры, үгренчілернің чооғын тыңниры паза паалиры, пос алынча тоғыс толдылары, аймах литературанаң пос алынча тоғынары,искіріглер тимнеп искіері, сыныхтағлығ тоғыс толдылары, проекттер толдылары.

Чоох. Чоох стильері

Тіл паза чоох. Орта чоохтың синнері: тіл ондайларынаң орта, хоос, кирек чирдепаза килістіре тузаланары.

Текст, аның пүдізі, көрімнері. Тезистер, конспект, аннотация, реферат. Тексттің хоос литература, научнай паза пасха даа көрімнерін үзүрері.

Тілніңфункциональнайстильері,оларныңтиксічарыдығлары.

Наука стильі, аның пілдіріглері, көрімнері паза кирек полчатханы. Наука стильінің лексика паза синтаксис саринаң пос ондайлығ полчатханы.

Нейтральной, тиксі наукада киректелчеткен паза өнетін наукаа килістіре киректелчеткен сөстер. Термин паза терминология. Терминнерні тіл саринаң чарыдары, оларны үзүреріпазапөліктергечарары. Терминнерніңтузасын чарыдары. Хакас тілінің терминнерге чарыдылған сөстіктері. Терминнер паза профессионализмнер, оларны чоохта тузаланчаң синнер.

Үгренчілерніңнаукастильініңондайларынаңтузаланары.

өөн идігкөрімнері:Үгретчінің чооғын тыңниры,үгренчілернің чооғын тыңниры паза паалиры, пос алынча тоғыс толдылары, аймах литературанаң пос алынча тоғынары,искіріглер тимнеп искіері, сыныхтағлығ тоғыс толдылары.

**«Хакастілі» предметтің өінсодержаниесіпазатемалархоостыра чарылчатханы
(Содержание учебного предмета и общетематическое планирование)**

10 КЛАСС (102ч)

Тілденер тиксі оңағ

Тіл паза халых.Тіл паза культура.Тіл паза чонның тархыны.Орхон-Ким
памятниктері. Хакас литература тілінің тархыны.

Хакас тілі тилекей тілдерінің аразында. Хакас тілінің үгредіг предметтегі
функциялары.

Хакас литература тіліндегі пүүнгі алызығлар. Тіл экологиязынаңар сурығлар.

Фонетика, орфоэпия, орфография

Үгренчідернің фонетикача, графикача, орфоэпияча, орфографияча алған пілістерін
пір синге ағылары паза оларны тиреңнедері.

Тапсағ, аның пілдіріглері. Азых паза чабых слогтар. Сингармонизм законы.

Сөстегі пазым (ударение) паза сингармонизм законы, оларның палғалызы.

Литература саринаң орта чоохтанарының синнері паза пазым.

Хакас орфографиязының өін төстеглері.

Сөстерні тапсағлар саринаң үзүрері.

Өін идіг көрімнері: Үгренчідің чооғын тыңниры, үгренчідернің чооғын тыңниры паза
паалиры, пос алынча тоғыс толдылары, аймах литературанаң пос алынча тоғынары,
искіріглер тимнеп искіреті, сыныхтағлығ тоғыс толдылары.

Лексика паза фразеология

Хакас тілінің сөстіг пайы. Көп тузалығ сөстер. Омонимнер, синонимнер,
антонимнер. Хакас тілінің сөстіг пайының тархын саринаң пүдізі:
хакастілінің184позыныңсөстері, тиксі түрк сөстері, пасха тілдең кірген сөстер. Хакас
сөстерінің аймах-пасха сфераларда киректелчеткені: диалектизмнер, өнетін лексика
(профессионализмнер, терминнер), арготизмнер. Хакас тілінің стильлерінде
киректелчеткен сөстер, олаңай чоохта паза иб аразында тузаланылчатхан сөстер,
книгада киректелчеткен сөстер. Иргіленпарған сөстер, историзмнер, наа сөстер.
Хакас фразеологиязы. Сиспектер, сөспектер.

Сөстөрніңпазафразеологизмнерніңтілсині,оларнаңортатузаланары.Лексикапаза стиль саринаң синоним полчатхан сөстөр.

Синонимнернің,антонимнернің,омонимнерніңхоосондайлары.

Хакас тілінің сөстіктері.

Сөстөрнілексикапазафразеологиясаринаңүзүрері.

Өөн идіг көрімнері: Ұгретчінің чооғын тыңниры, ұгренчілернің чооғын тыңниры паза паалиры, пос алынча тоғыс толдыары, аймах литературанаң пос алынча тоғынары, искіріглер тимнеп искірері, сыныхтағлығ тоғыс толдыары, проекттер толдыары.

Сөс пүдізі паза сөс пүдірізі

Сөспүдізінпазапүдірізінтиксіхатиры.Сөстіңморфемнайпүдізі.Хакастілініңсөс пүдірчең ондайлары.

Сөстөрніпүдізіпазапүдірізіхоостыраүзүрері.

Өөн идіг көрімнері: Ұгретчінің чооғын тыңниры, ұгренчілернің чооғын тыңниры паза паалиры, пос алынча тоғыс толдыары, аймах литературанаң пос алынча тоғынары, искіріглер тимнеп искірері, сыныхтағлығ тоғыс толдыары.

Морфология паза орфография

Морфологияны тиксі хатиры. Чоох чардыхтарының тиксі грамматика тузалары, грамматика формалары паза синтаксистегі функциялары. Сөстөрнің формаларын тузаланчаң синнер.

Хакас орфографиязының төстее. Лексика паза грамматика үзүріглерінің сөстөрні орта пазаға туза полчатханы.

Чоохчардыхтарынморфологиясаринаңүзүрері.

Өөн идіг көрімнері: Ұгретчінің чооғын тыңниры, ұгренчілернің чооғын тыңниры паза паалиры, пос алынча тоғыс толдыары, аймах литературанаң пос алынча тоғынары,искіріглер тимнеп искірері, сыныхтағлығ тоғыс толдыары, проекттер толдыары.

Чоох. Чоох стильері

Тіл паза чоох. Орта чоохтың синнері: тіл ондайларынаң орта, хоос, кирек чирдепаза килістіре тузаланары.

Текст, аның пүдізі, көрімнері. Тезистер, конспект, аннотация, реферат. Тексттің хоос литература, научнай паза пасха даа көрімнерін үзүрері.

Тілніңфункциональнайстильлері,оларныңтиксічарыдығлары.

Наука стили, аның пілдіріглері, көрімнері паза кирек полчатханы. Наука стилинің лексика паза синтаксис саринаң пос ондайлығ полчатханы.

Нейтральнай, тиксі наукада киректелчеткен паза өнетін наукаа килістіре киректелчеткен сөстөр. Термин паза терминология. Терминнерні тіл саринаң чарыдары, оларны үзүреріпазапөліктергечарары. Терминнерніңтузазын чарыдары. Хакас тілінің терминнерге чарыдылған сөстіктері. Терминнер паза профессионализмнер, оларны чоохта тузаланчаң синнер.

Ұгренчілерніңнаукастилинінңондайларынаңтузаланары.

Өөн идіг көрімнері: Ұғретчінің чооғын тыңниры, ұғренчілернің чооғын тыңниры паза паалиры, пос алынча тоғыс толдылары, аймах литературанаң пос алынча тоғынары, искіріглер тимнеп искірегі, сыныхтағлығ тоғыс толдылары.

11 КЛАСС (68ч)

ТҰРК ТІЛЛЕРІ — ТАРХЫНДА

Синтаксис паза танығлар турғызары

Синтаксисті тиксі хатиры. Олаңай чоохтағның грамматика өөні, оларның пілдірілчеткені, олаңай чоохтағларның көрімнері. Олаңай чоохтағларны сидіктелдірчең ондайлар. Синтаксистің хай пірее тархын сурығлары.

Хадыл чоохтағлар, оларның көрімнері. Теести хадыл чоохтағларның хакас (түрк) тіліндегі пос ондайлығ пүдізі, аның орыс тілінең пасхалалчатханы. Көні паза тоғыртын чоохтағлар. Пасха кізінің чооғын орта пүдірегі паза цитировать полары. Сөс пірігістерін паза аймах-пасха пүдістіг чоохтағларны хакас тілінің тіл законына төстене орта пүдірегі.

Хакас чооғының ұн саринаң пайы.

Хакас орфографиязының принциптері паза функциялары. Танығларның тузалары, оларнаң пічікте орта тузаланары. Авторның танығлары, оларны оңниры.

Синтаксиссинонимнері—тілніңпайыпазахоосондайы.

Сөспірігізін,олаңайпазахадылчоохтағларнысинтаксиссаринаңүзүрегі.

Чоохтың публицистика стили

Публицистика стили, аныңпілдіріглері паза пос ондайы.Публицистика стилинің хоос тіл ондайлары.

Очерк,эссе,оларның пілдіріглері.

Чон алнындағы чоох.Талазығ апарары.

Ұғренчілернің наука стилинің ондайларынаң тузаланары.

Чоохтың хоос стили

Хоос стильнің пілдіріглері, пос ондайы (хоос литератураның тілі: образность). Тілнің хоос ондайларынаң алғым тузаланары, пасха чоох стильлерінің тіл ондайларынаң тузаланары, хоос стильде пос тілінің пайын кибірли, ипти тузаланары.

Тіл—хоослитератураныңпүдізініңөөн чардығы.

Сөстернің морфология формаларының паза синтаксис пүдірістерінің хоос паза өтіг ондайлары. Сөс изерізінің стилистическай функциялары.

Троптарның өөн көрімнері (метафора, метонимия, эпитет, тиңнестіріс, тірілдіріс, аллегория,эвфемизмпазаан.пасх.),оларнаңхооссөстіңчайаачылары

тузаланчатханы. Хакас синтаксизінің стиль ондайлары (аймах-пасха кизектер, пүдірістер, парцелляция паза ан. пасх.)

Хакас литературазының произведениелерінің тіл паза хоос ондайларын үзүрері, аның хоостыра үгренчілерні тілнің хоос ондайларын, иптіг паза кибірліг содержаниезін сизінерге үгредері.

Тілденер тиксі оңнағ

Республика синіндегі тілденер өөн законнар. Тіл, аның системазы. Тілнің аймах синнері (фонемнай, морфемнай лексической, синтаксической). Сағамғы хакас литература тілінің синнері, оларны чаратханы паза сөстіктерде, грамматикаларда, үгредіг книгаларында тузаланғаны. Хоос сөс устарының тіл синін төстіріндегі, өзізіндегі паза тилідеріндегі орны. Саблығ хакас тілчілер, тюркологтар.

11 КЛАСС (102ч)

ХАКАС ТІЛІТҰРК ТІЛЕРІНЕҢЕР НАУКАДА

СИНТАКСИС ПАЗА ТАНЫҒЛАР ТУРҒЫЗАРЫ. СӨС ПІРІГІЗІ

Синтаксисті тиксі хатиры. Сөс пірігізінеңер алған пілістерні хатиры. Сөстерні палғалыстырчаң ондайлар: примыкание, тартылғы, согласование, управление. Сөс пірігістерінің өөн көрімнері. Сөс пірігістерінің палғалысчатхан ондайларын пілерге. Аймах-пасха сөс пірігістерін пүдір пілері. Өөн паза чарыдығылыг сөстерні пасхалап пілері. Сөс пірігізін синтаксис саринаң үзүрері.

ЧООХТАҒ. АНЫҒ ПІЛДІРІГЛЕРІ, КӨРІМНЕРІ

Чоохтағдаңар ирткенін хатиры. Чоохтағның тузазы, грамматической өөні. Сөстернің

чоохтағдағыизерізі. Олаңайчоохтағүні. Чоохтағдасағысхоостыраөнетінхайығылыг сөстер (логической ударение). Сағыс хоостыра кирек сөстерні үннең көзідіп, чоохтағларны өтіг хығыр пілері. Текст пүдірері, аның пүдізі, тіл ондайлары.

ОЛАҒАЙ ЧООХТАҒ

Олаңай чоохтағның грамматика өөні, оларның пілдірілчеткені, олаңай чоохтағларның көрімнері. Олаңайчоохтағларнысидіктелдірчеңондайлар. Чоохтағның төөй членнерін хатиры. Союзтарнаң паза үннең палғалысчатхан төөй членнер. Төөй пазатөөй нимес чарытхылар. Төөй членнерні запятойнаң чарары. Төөй членнерні тиксі адапчатхан сөстер, оларның хырындағы танығлар. Төөй членнерні тиксі адапчатхан сөстіг чоохтағларны орта хығыр пілері.

ЧАРА ТУРЧАТХАН ЧЛЕННІГ ЧООХТАҒЛАР. ОЛАРДА ТАНЫҒЛАР ТУРҒЫЗАРЫ

Чара турыстаңар оңнағ. Чара турчатхан чарытхы паза приложение. Чара турчатхан обстоятельстволар, толдырығлар. Чара турчатхан ікінчі орынның членнерні пөлчеткен танығлар. Чара турчатхан ікінчі орынның членніг чоохтағларны орта хығыр пілері. Чара турчатхан ікінчі орынның членнернең чоохта тузалан пілері.

Айланыстаңар пілістерні хатиры. Тараңхай айланыс. Кирілген пүдірістер, оларның тузазы хоостыра көрімнері. Суғылған пүдірістер (суғылыстар), оларның тілдегі тузазы. Междометиеліг чоохтағлар. Айланыстарны, кирілген паза суғылған пүдірістерні танығларнаң чарары. Междометиеліг чоохтағлардағы танығлар. Чарчатхан паза пөлчеткен танығлар. Айланыстарның, кирілген паза суғылған пүдірістернің текстте киректелчеткені, оларның тузазы. Айланыстығ, кирілген паза

суғылған пүдірістіг чоохтағларны орта хығыр пілері. Төөй тузалығ кирілген пүдірістернең тузалан пілері. Кирілген пүдірістер полызиинан чоохтағларны паза тексттің чардыхтарын палғалыстыр пілері.

ХАДЫЛ ЧООХТАҒ

Хадыл чоохтағлар, оларның көрімнері. Теести хадыл чоохтағларның хакас (түрк) тіліндегі пос ондайлығ пүдізі, аның орыс тілінең пасхалалчатханы.

Тиңни хадыл чоохтағ, аның пос ондайлары. Тиңни хадыл чоохтағның чардыхтарын палғалыстырчатхан союзтар паза частицалар. Тиңни хадыл чоохтағларның чардыхтарын чарчатхан танығлар. Авторның танығлары. Тиңни хадыл чоохтағларны ўн саринаң орта көзіт пілері. Теести хадыл чоохтағ, аның пос ондайлары. Ыон паза хоза чоохтағлар. Ыон паза хоза чоохтағларны палғалыстырчаң ондайлар. Хоза чоохтағның турчатхан орны. Ыон паза хоза чоохтағларны танығнаң чарары. Хоза чоохтағларның көрімнері. Көп хоза чоохтағлығ теести хадыл чоохтағлар, олардағы танығлар. Төөй тузалығ теести хадыл чоохтағлар, оларның текст пүдірерінде араласчатханы. Чоохта чара турчатхан ікінчі орынның членніг олаңай чоохтағларнаң паза теести хадыл чоохтағларнаң орта тузалан пілері, оларны пасхалап пілері. Союз чох хадыл чоохтағ, аның пос ондайлары. Союз чох хадыл чоохтағның чардыхтарының сағыс хоостыра удур-төдір теелізі. Союз чох хадыл чоохтағның чардыхтарын чарчатхан танығлар. Союз чох хадыл чоохтағның текст пүдірерінде араласчатханы. Союз чох хадыл чоохтағның чардыхтарын ўннең орта читір пілері. Төөй тузалығ союзтығ паза союз чох хадыл чоохтағларнаң тузалан пілері. Араластығ хадыл чоохтағларның пүдізі, оларда танығлар турғызары. Араластығ хадыл чоохтағларнаң чоохта тузалан пілері. Хадыл чоохтағларны синтаксис саринаң ўзүрері.

ПОЛҒАН НА ЫГРЕНЧІНІҢ ПРЕДМЕТТІ ЫГРЕНГЕН ХООСТЫРА, ЫГРЕНІС
САЛТАРЛАРЫН ТУЗАЛАН ПОЛЧАТХАН ХООСТЫРА ПАЗА ПРЕДМЕТЧЕ ЧИДІГЛЕРІ
(Личностные, метапредметные и предметные результаты освоения учебного предмета)

«Хакас тілі» предметті ортымах школада ўгренгенінің салтарлары Хазна ўгредіг стандарттарында көріл парғаннар. «Хакас тілі» предметті ортымах школада ўгренген соонда, полған на ўгренчі пілерге кирек (ЛС):

- хакас тілінің хакастарның чуртазындағы тузазын паза аның Хакас Республиканың халых-хоных чуртазындағы орнын;
- хакас тілінің пос чонының паза тиксі түрк чоннарының культуразының чардығы полчатханын;
- төреен тіл чонның сағыс-көгізінең, чуртас хонығынаң, аның пос ондайлығ культуразынаң пик палғалыстығ полчатханын;
- хакастілінің пос ондайлығ, пай тіл полчатханын паза аны хайраллирға кирек полчатханын;
- тіл чонны пір чон полчатханын киречілепчеткен культураның чардығы полчатханын;
- төреен тіл кізінің чон аразында кибірли тудынарының паза чоох апарарының төстее полчатханын.

«Хакастілі» предметті ўгренген нертілнең тузаланармындағ салтарларға

чидергекиректер(МС):

- чоох апарарының прай көрімнерін пілерге (хығырарға паза орта үннендірерге: — пазылған пічікті паза олаңай чоохты оңнирға;
 - искеналайхығырғаннименіңөөнсағызыналайкирекчардығынтаап поларға;
 - искеннименітолдыра,хысхаҷахтиалайталлапчитірполарға;
 - аймах-пасха жанрлардаң аылған паза стильлернең пазылған тексттернің өөн сағызын паза стилын таап пілерге;
 - аймах-пасхасөстіктернең,книгаларнаң,Интернетматериалларынаңпазаан. пасх. тузаланып, кирек материаллар таап, орта тузалан пілерге;
 - чоохтағынимелернітіл,стильсаринаңтинестірпілерге;
 - тексттің пүдізін пілерге паза өөн сағызын табарға, аны чардыхтарға чарарға, чарыдарға;
 - чоохтазарғапазапазарға;
 - пос алынча алай класснаң хада идер тоғыстың пөгінін, аның изерізін оңнирға, тоғыс хоостыра чидіглерні паспин паза пазып паалап поларға;
 - искеналайхығырғантексттіплан,конспектхоостыра,чоохтапалайаннотация пазып читір поларға;
 - пирилгенжанр,чоохситуациязыхоостыра,паспиналайпазып,аймах-пасха стильлернең тузаланып, тексттер пүдірерге;
 - постыңсағызын,пазыпалайпаспин,иптігчитір поларға;
 - пірпазаікізічооғыныңаймах-пасхакөрімнерінеңтузаланполарға;
 - чоохта хакас тілінің орта чоохтанар оңдайларынаң, аның сөстіг пайынаң, грамматика паза стиль синнерінең, пічік пасчатса, орта пазарынча паза танығлар турғызарынча синнернең орта тузаланарға;
 - чоохтазығдатілніңпрайоңдайларынкибірлитузаланарға;
 - постыңчооғынсизінерге,паалапполарға,чоохтаиділгеналчаастарны тузында түзедерге; пос пасхан текстті чахсыландырарға паза түзедерге;
 - улуғ нимес искіріглернең арғыстарының алнында чоох тут поларға; постың сағызын читіріп, аны киречілеп, талазығларда паза үзүріглерде аралазарға;
 - алғанпілістернең,көнігістернеңчуртастатузаланполарға,хакастіліпредметче алған пілістернең, пасха предметтер үгречетсе, тузалан поларға;
 - аймах-пасха чоннар аразында пос чоңының кибірли тудынызынаң тузаланарға.
- «Хакастілі»предметтіүгреченгенхоостыраүгречілерніңсалтарларыполчалар (ПР):
- тілнің тузазынаңар, хакас тілінің пос чоңының тіл алысчаң тирии паза Хакас Республиказының хазна тіллерінің пірсі полчатханынаңар, чонның тілінің паза культуразының палғалыстығ полчатханынаңар, тілнің чонның чуртазындағы тузазынаңар оңнаныстары;
 - төреең тілнің гуманитарнай наукалардағы орнын паза аның үгречігдегі тузазын оңарчатханы;
 - тілдеңер піліс ал полчатханы, тілнің чардыхтарының, аның оңағларының удур-төдір палғалыстығ полчатханын пілчеткені;
 - тілніңөоноңағларынаңтанысполчатханы:тілдеңернаукапазааның

чардыхтары; тіл паза чоох, чоох алызаны, пазылган паза пазылбаан чоох; пір кізініңчооғы, ікікізініңчооғыпазаоларныңкөрімнері;чоохситуациязы;олаңай чоох, наука, публицистика, тоғыс стильері, хоос литератураның тілі; чоохтың көрімнері; текст, тексттің көрімнері; тілнің өөн единицалары, оларның пілдіріглері паза чоохта тузаланчаң пос ондайлары;

— хакас тілінің сөстіг пайынаңар паза фразеологиязынаңар, литература тілінің синнерінеңер, чоох алысчаң синнердеңер піліс алып, оларнаң чоохта тузалан полчатханы;

— тілнің өөн оңнағларын, грамматика категорияларын таниры паза оларны үзүрері, аймах чоох ситуациязында оларнаң килістіре тузалан пілчеткені;

— сөстерні аймах-пасха саринаң (тапсағлар, пүдізі паза пүдірізі, морфология), сөс пірігістерін паза чоохтағларны синтаксис саринаң, текстті прай саринаң (пүдізі, өөн пілдіріглері, стиль, тіл саринаң, тілнің хоос ондайларын тузаланчатханы хоостыра) үзүріп пілчеткені;

— төөй паза чағын тузалығ сөстернің, грамматика формаларының чоохтағы тузазын оңнапчатханы паза оларны постың чооғында ипти тузалан полчатханы; — пос тілінің пай, сіліг початханын оңниры, хоос литературадаң алылған текстті үзүрчетсе, чоохтың иптiг паза кибірліг полчатханын сизін пілчеткені.

Тематической планирование

Тематической блок/модуль	Өөн содержаниезі	Тоғыстың көрімнері
10класс		
Түрктiллері– культурада.Тiлдеңер тиксі оңағ	Тiл пазахалых.Тiл паза культура.Хакас тiлi тилекей тiллерiнiң аразында. Хакас тiлiнiң үгредiг предметтегi функциялары.Хакаслитература тiлiндегi пүүнгi алызығлар. Тiл экологиязынаңар сурығлар.	Хакас тiлiнiң пос чонының тiл алысчаң тирии паза Хакас Республиказының хазна тiллерiнiң пiрсi полчатханынаңар, тiлнiң чонның чуртазындағы тузазынаңароңнирға
Фонетика,орфоэпия, орфография	Ұгренчiлернiң фонетикача, графикача, орфоэпияча, орфографияча алған пiлiстерiн пiрсингеағыларыпазаоларны тиреңнедерi. Литература саринаң орта чоохтанарының синнерi паза пазым. Хакас орфографиязыныңөөнтөстеглерi . Сөстернi тапсағлар саринаң үзүрерi.	Чоохта хакас тiлiнiң орта чоохтанарондайларынаң, аның сөстiг пайынаң, фонетика,грамматикапаза стиль синнерiнең, пiчiк пасчатса, орта пазарынча паза танығлар турғызарынчасиннернең орта тузаланарға. Чоохтазығдатiлнiңпрай ондайларын кибірли тузаланарға

Лексика паза фразеология	Хакас тілінің сөстіг пайы. Хакас тілінің сөстіг пайының тархын саринаң пүдізі. Хакас тілінің стильлерінде киректелчеткен сөстер, олаңай чоохта паза иб аразында тузаланылчатхан сөстер, книгада киректелчеткен сөстер. Сөстернің паза фразеологизмнернің тілсині, оларнаң орта тузаланары. Синонимнернің, антонимнернің, омонимнернің хоос оңдайлары. Хакас тілінің сөстіктері. Сөстерні лексика паза фразеология саринаң үзүрері.	Хакас тілінің сөстіг пайынаңар паза фразеологиязынаңар, литература тілінің синнерінеңер, чоох алысчан синнердеңерпіліс аларға паза оларнаң чоохтатузаланарға
Сөс пүдізі паза сөс пүдірізі	Сөс пүдізін паза пүдірізін тиксі хатиры. Сөстің морфемнай пүдізі. Хакас тілінің сөс пүдірчең оңдайлары. Сөстерні пүдізі паза пүдірізі хоостыра үзүрері.	Сөстерні аймах-пасха саринаң (тапсағлар, пүдізі паза пүдірізі, морфология) үзүрерге.
Морфология паза орфография	Чоох чардыхтарының тиксі грамматика тузалары, грамматика формалары паза синтаксистегі функциялары. Сөстернің формаларын тузаланчаң синнер. Хакас орфографиязының тостее. Лексика паза грамматика үзүріглерінің сөстерні орта пазарғатузаполчатханы. Чоох чардыхтарын морфология саринаң үзүрері.	Тілнің өөн оңағларын, грамматика Категорияларын танирға паза үзүрерге, аймах чоох ситуациясында оларнаң килістіре тузаланарға. Төөй паза чағын тузалығ сөстернің, грамматика Формалырының чоохтағы тузазын оңнирға паза оларны постың чооғында ипти тузаланарға.
Чоох. Чоох стильлері	Тіл паза чоох. Орта чоохтың синнері: тіл оңдайларына оорта, хоос, кирекчирде паза килістіре тузаланары. Текст, аның пүдізі, көрімнері. Тезистер, конспект, аннотация, реферат пазары. Тексттің хоос литература, научнай паза пасха даа көрімнерін үзүрері. Тілнің функциональнай стильлері, оларның тиксі чарыдығлары.	Тілнің өөн оңағларын пілерге: тілдеңер наука паза аның чардыхтары; тіл паза чоох, чоох алызары, пазылған паза пазылбаан чоох; пір кізінің чооғы, ікі кізінің чооғы паза оларның көрімнері; чоох ситуациязы; олаңай чоох, наука, публицистика, тоғыс стильлері, хоос литератураның тілі; чоохтың көрімнері; текст, тексттің көрімнері; тілнің өөн единицалары, пілдіріглері паза оларның чоохтатузаланчаңпос

		оңдайлары
Чоохтың наука стили	Наука стили, аның пилдиргилери, коримнери паза кирек полчатханы. Терминнерни тил саринаң чарыдары, оларны узурери паза полктергечарары. Терминнерниң туазын чарыдары. Хакас тилиниң терминнергечарыдылган состиктери. Терминнерпаза профессионализмнер, оларны чоохта тузаланчаң синнер. Угреничлерниң наука стилиниң оңдайларынаң тузаланары.	Алған пилистернең, конигистернең чуртаста тузалан поларға, хакастили предметче алған пилистернең, пасха предметтер угренчетсе, тузалан поларға. Аймах-пасха чоннара разында пос чонының кибирли тудынызынаң тузаланарға.
11 класс		
Турк тиллери-тархында	Тил паза чонның тархыны. Орхон-Кимпамятниктери. Хакас литература тилиниң тархыны.	Пос тилиниң пай, силиг полчатханын оңнирға.
Синтаксис паза танылар тургызары. Сос пилиги	Сос пилигин, олаңай паза хадыл чоохтағларны синтаксис саринаң узурери. Синтаксистиң хай пирее тархын сурығлары. Чоохтағның туазы, грамматическай оони. Чоохтағларның пудизи паза коримнери Пирпаза ики оончленниг чоохтағлар. Тараңхайпазатараңхайнимес, толдыра паза толдыра нимес чоохтағлар. Сидиктелгенпазасидиктелбеен олаңай чоохтағлар. Чоохтағны сидиктелдирчен оңдайлар. Тоойчленнернең сидиктелген чоохтағлар. Тоойчленниг чоохтағларда танылар тургызары. Тоойпазатой нимес	состерни, сос пилигистерин, чоохтағларны, текстти аймах-пасха саринаң узурерге. Аймах-пасха сос пилигистерин пудир поларға паза оларны пасхалирға; олаңай чоохтағларның прай коримнерин пилерге, танирға, орта тузаланарға; чара турчатхан членниг, кирилген, суғылған пудиристи, айланыстыг, тоой членниг олаңай чоохтағларны танирға, пудирерге; олаңай чоохтағларны синтаксис саринаң узурип пилерге. Пичикте хакас литература тилиниң танылар тургызар синнеринең тузалан поларға; чоохтағның программа хоостыра

	чарытхыларны пасхалиры паза оларны танығларнаң чарары. Төөй членнерні тиксі адапчатхан сөстіг чоохтағлар. Оларда танығлар турғызары. Чара турчатхан чарытхылар. Приложениеліг чоохтағлар, оларда танығлар турғызары Чара турчатхан обстоятельстволар. Чара турчатхан толдырығлар. Тиңнестіріг кизектері. Оларны танығларнаң чарары Айланыс,аның тузазы. Айланыстарны чоохта орта тузаланары паза танығларнаң чарары. Кирілген пүдірістер. Суғылғанпүдірістер. Междометиелігчоохтағлар. Оларның тузалары паза танығлартурғызары.Хадыл чоохтағ.Аның пілдіріглері паза көрімнері. Тиңни хадылчоохтағ. Аның тузазы паза танығлар турғызары. Теести палғалыстығ хадыл чоохтағлар. Оларның хакас (түрк) тілінде пос оңдайлығ полчатханы паза танығлар турғызары. Пірпазакөпхозачоохтағлығ теести палғалыстығ хадыл чоохтағлар. Союз чох хадыл чоохтағлар. Оларныңчардыхтарыныңудур-төдір тузалары хоостыра палғалыстығ полчатханы Союзчоххадылчоохтағларда танығлар турғызары. Араластығхадылчоохтағлар, оларда танығлар турғызары Хадыл синтаксис пүдірізі. Ікікізініңчооғы,аның пілдіріглері. Піркізініңчооғы,аныңпос оңдайлары. Цитата.	үгренілген көрімнерінде танығлар турғыс поларға; көні чоохтығ чоохтағларда танығлар турғызарға; чоохтағларны танығлар хоостыра үзүрерге. Олаңай паза хадыл чоохтағларның төөй паза пасха сариларын пілерге; хадыл чоохтағларның чардыхтарының аразындағы сағыс хоостыратеелістерні табарға; тести хадыл чоохтағның өөн паза хоза чардыхтарын танирға паза табарға; прай көрімнерін пілерге, танирға, орта тузаланарға;өөнпазахоза чоохтағларны палғалыстырчаң оңдайларны танирға, табарғапазачарыдарға; тиңнипазасоюзчоххадыл чоохтағларның чардыхтарының аразындағытузалары хоостыра теелістерні табарға, оларны пасхалирға;хадыл чоохтағларны синтаксис саринаң үзүрерге;пічікте хакас литература тілінің ортапазарынчасиннерінең тузаланарға; танығлартурғызарынча: - пічікте хакас литература тілініңтанығлартурғызар синнерінең тузаланарға; -чоохтағларда танығларныорта турғызарға;танығлар турғызарынчарыдарға; - танығларның чоохтағдағытузазын оңнирға; -чоохтағларнытанығлар хоостыра үзүрерге.
--	---	---

Чоохтың публицистика стили	Публицистика стили, аның пилдирглеріпазапосондайы. Публицистика стилинің хоос тил ондайлары. Очерк, эссе, оларның пилдирглері. Чон алнындағы чоох. Талазыг апарары. Ёгренилерниң наукастилинё ондайларынаг тузаланары.	Улуғ нимес искирглернең арғыстарының алнында чоох тут поларға; постың сағызын читирёп, аны киречёлеп, талазыгларда паза ёзёриглерде аралазарға.
Чоохтың хоос стили	Тилниң хоос ондайларынаг алгым тузаланары, пасха чоох стильлеринётилондайларынаг тузаланары, хоос стильде постилинёпайынкибирли,ипти тузаланары. Хакас литературазының произведениелеринё тил паза хоосондайларынёзёрери,аның хоостыра тилниң хоос ондайлары,иптигпазакибирлиг содержаниезинсизинерге.	Пирёлген жанр,чоох ситуациязы хоостыра, паспиналайпазып,аймах-пасха стильлернең тузаланып, тексттер пёдирерге.Постың сағызын,пазыпалай паспин, иптиг читир поларға.
Тилденер тикси оннаг	Республика сининдеги тилденер ёён законнар. Тил, аның системазы.Тилниңаймахсиннери (фонемнай, морфемнай лексической, синтаксической). Сағамгыхакаслитература тилинёсиннери.Саблыгхакас тилчёлер, тюркологтар.	Чоохта хакас тилинё орта чоохтанарондайларынаг, аның сёстиг пайынаг, грамматикапазастиль синнеринё,пёчикпасчатса, орта пазарынча паза таныглар тургызарынча синнернеорта тузаланарға.